QUAN LA IMMIGRACIÓ VENIA DEL NORD. L'ALLAU FRANCESA A VILASSAR ALS SEGLES XVI I XVII

per Alexandra Capdevila i Muntadas

Introducció

De bell antuvi, Catalunya ha estat un país receptor d'immigrants. Abans de les actuals onades immigratòries procedents del sud d'Amèrica i el nord d'Àfrica, de les allaus de murcians dels anys vint del segle XX i dels fluxos migratoris dels anys seixanta del segle XX procedents de l'estat espanyol, el Principat rebé altres corrents migratòries i una d'aquestes fou la immigració francesa.

Si ens atenem a la informació subministrada per les fonts coetànies, tot sembla apuntar que en el decurs dels segles XVI i XVII el flux immigratori francès assolí unes dimensions inusitades. Així, per exemple, hom calcula que a la segona meitat del segle XVI una cinquena part dels homes catalans havia nascut a l'altra banda dels Pirineus. Tant és així, que Jordi Nadal,[1] un dels màxims estudiosos de la immigració francesa a Catalunya, els definí com «els murcians dels segles XVI i XVII».

En realitat, s'estima que des de la darreria del segle XV i al llarg d'uns cent cinquanta anys «des de la capital fins al llogarret més petit, passant per les ciutats, viles i llocs, cap zona del Principat i Comtats (mentre foren espanyols) sembla haver-se lliurat de l'allau de pobladors vinguts de l'altra banda dels Pirineus».[2] En aquest sentit, doncs, Vilassar no en fou una excepció.

La presència d'immigrants francesos a Vilassar és apreciable a la documentació de l'època. Així, doncs, els detectem a les partides de casament maridant amb donzelles de la població, a les actes de defunció, sovint per causes violentes i enmig de la més absoluta misèria. Però també proliferen a les deixes testamentàries tot nomenant com a marmessors familiars,

1. Jordi NADAL i Emili GIRALT, *La immigració francesa a Mataró durant el segle XV*. Mataró: 1966.

2. ID., *La population catalane de 1553 à 1717: L'émigration française et les autres facteurs de son développement* (París: SEVEN, 1960), p. 31.

el rector de la parròquia o fins i tot francesos de la mateixa vila.

Tenint present tots aquests aspectes, en el decurs d'aquest article tractarem d'aprofundir en el fenomen migratori francès sobre Vilassar centrant-nos a valorar l'abast i la cronologia de les arribades d'aquest col·lectiu, així com en la seva procedència geogràfica i el seu perfil professional.

L'abast del flux migratori francès i la cronologia de les seves arribades

Parafrasejant Jordi Nadal, la Catalunya del cinc-cents constituïa «un món per omplir».[3] Les pestes, les plagues de llagosta i la guerra civil catalana (1462-1472) havien deixat un buit que calia omplir. Ben aviat, les terres catalanes esdevingueren una mena de paradís idíl·lic per a la gent de l'altre vessant dels Pirineus. Les afinitats culturals, la proximitat geogràfica i especialment els elevats sous que s'oferien haurien esdevingut un incentiu prou atractiu per a aquells joves treballadors que patien els efectes de la superpoblació als llocs d'origen, així com també les conseqüències de les guerres de religió.

3. ID., *La immigració francesa a Mataró durant el segle XV*, op. cit.

D'ençà dels treballs pioners de Nadal i Giralt, la historiografia ha considerat que Catalunya no hauria aconseguit superar la crisi baixmedieval sense el traspàs de sang francesa.[4] Cal plantejar-nos si realment aquest flux migratori fou tan decisiu per a Vilassar. Per a calibrar-ho disposem de les dades subministrades pels fogatges del 1553 i pel cens de 1708. Centrant-nos en la casuística de Vilassar, sabem que la població experimentà un creixement positiu de 133 focs, fet que representà un increment de l'ordre del 271,4%. De

4. A la comarca es disposa d'alguns treballs sobre el fenomen immigratori francès: Alexandra CAPDEVILA i MUNTADAS, «A la recerca d'Eldorado català: La immigració francesa a Vilassar segles XVI-XVII», *Ipsa Arca*, núm. 6 (2004), ps. 30-46;—, *Pagesos, mariners i comerciants a la Catalunya litoral: El Maresme a l'època moderna* (Barcelona: 2004; tesi doctoral); —, *Quan els immigrants venien del nord: L'allau francesa a la comarca del Maresme* (treball inèdit); —, «Les xarxes de sociabilitat dels immigrants francesos establerts a la comarca del Maresme durant el segle XVII», dins *XXIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró: 2007); Francesc FORN, «La llavor nordpirinenca», *Arennios*, núm. 26 (1996), ps. 12-14; Carme PLA, *La immigració occitana a Malgrat de Mar, 1589-1700* (treball inèdit); Enric SUBIÑÀ, «La immigració francesa al Maresme Central durant la segona meitat del segle XVI», dins *XX Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró: 2004), ps. 81-98; Pilar TORRENT, «La immigració occitana a Arenys de Munt (1566-1700)», *Arennios*, núm. 25 (1994), ps. 22-23.

fet, és la població que cresqué més de la comarca després de Mataró. Resta plantejar-nos si el degoteig francès tingué alguna relació amb aquest increment tan notable.

Per a valorar l'abast d'aquest flux migratori, hem recorregut a les dades subministrades pels llibres de matrimonis, atès que aquesta documentació aplega aquells forasters que es casaren a la parròquia i en conseqüència arrelaren, tingueren descendència i contribuïren a la recuperació demogràfica de la localitat.

El buidatge dels llibres de matrimonis de Vilassar revela que en un 9,20% dels enllaços celebrats a la parròquia al llarg dels segles XVI i XVII, el nuvi era d'origen francès. Així i tot, la proporció de francesos podria haver estat superior, atès que molt sovint el casament tenia lloc després de molts anys d'estada a Catalunya, fet que ocasionava que molts intentessin amagar el seu origen per temor a possibles represàlies.

Cal remarcar que es té constància de l'existència d'una sepultura on s'acostumaven a soterrar els estrangers morts a Vilassar, així com també de la presència d'una confraria gestionada per francesos.[5] Tot plegat fa pensar que aquest col·lectiu hauria estat més nombrós del que les fonts ens diuen i que possiblement hauria incidit en el creixement demogràfic de Vilassar.

Respecte a la cronologia de les seves arribades, Giralt i Nadal consideraren que el moment àlgid d'aquest flux migratori s'estendria des de les acaballes del segle XVI fins al 1620. A partir d'aquesta data, iniciaria una petita davallada coincidint amb la Revolta dels Segadors (1640-1659). Posteriorment, a partir de la segona meitat del segle XVII experimentaria, novament, una certa reactivació.

L'estudi de les partides de casament evidencia que entre 1561 i 1620 se celebraren un 10,40% d'unions en què el nuvi era francès. A diferència del que assenyalava la bibliografia, en l'etapa 1621-1660 corresponent als anys més convulsius de la Revolta dels Segadors, la proporció de francesos augmentà i se situà en un 15,20%. Finalment, als darrers quaranta anys del segle XVII, les fonts reflecteixen un retrocés, atès que només se celebraren un 4% de casaments amb nuvi ultrapirinenc.

5. La confraria de Sant Jaume estigué vinculada als immigrants francesos fins al 1695, quan a causa de la disminució de forasters francesos deixaren de fer-se'n càrrec — Arxiu Parroquial de Vilassar de Dalt, *Llibre de la confraria de Sant Jaume*.

No obstant això, l'increment de nuvis francesos als anys de la Revolta dels Segadors no hauria de ser interpretat com una intensificació de l'arribada de forasters a vila. En aquest cas, es tractaria més aviat de forasters que portaven anys vivint a la parròquia i que, una vegada integrats a la població, optarien per casar-se amb donzelles de Vilassar. Aquest seria el cas d'Arnau Roure documentat a la matrícula del 1637, que es casà amb Maria Vinyals de Vilassar després de trenta-quatre anys de residència a la població.[6]

Les zones de procedència

L'estudi de la procedència d'aquests forasters constitueix un altre element a tenir en compte. Malauradament, la documentació no és sempre gaire generosa en les dades. En ocasions, sovintegen les partides on se'ns diu que el nuvi és del «Reialme de França», «estranger» o «francès». Sortosament, l'encreuament de la informació extreta dels llibres de casament amb la de la matrícula del 1637 ha estat d'un gran ajut per a poder conèixer la diòcesi d'alguns forasters.

Malgrat aquests esculls, l'anàlisi de les diferents zones d'origen d'aquest col·lectiu ens revela que sis de cada deu marits francesos venien dels Pirineus i dels Prepirineus. Seguien a més llarga distància els oriünds del Llenguadoc i la Conca de la Garona en un 17% i finalment els naturals de les Terres Altes i el Massís Central en un 14%.

Respecte als bisbats de major procedència, s'evidencia que en el cas dels Pirineus i Prepirineus, els comengesos eren els més abundants, al Llenguadoc i Conca de la Garona ho eren els naturals de Lombers, i finalment, a les Terres Altes i el Massís Central, els de Caors. En tots els casos es tractava de bisbats de l'interior del Migdia de França que tenien una economia bàsicament agrícola.

El perfil professional dels nouvinguts

Després del seu llarg periple, no sembla que els francesos s'haguessin trobat amb massa obstacles a l'hora de trobar feina a Catalunya. A la darreria del segle XVII Esteve de Corbera constatava que «*los franceses trabajan la agricultura, labran los campos, guardan los ganados, benefizian las haciendas y se emplean en todo lo que imaginan les ha de ser de algún provecho*».[7]

6. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Consell d'Aragó*, lligall 551, quadern 1.

7. Jordi NADAL i Emili GIRALT, *La immigració francesa a Mataró durant el segle*

Aquesta voluntat de treballar en tot allò que els sorgís propicià que esdevinguessin una mà d'obra molt preuada. Cal recordar que en aquells moments les terres catalanes i maresmenques eren pràcticament deshabitades. Les grans mortalitats dels segles baix-medievals havien provocat una manca de braços. Si, a aquesta deficiència de mà d'obra, hi afegim que en determinades regions, com el Maresme, es forjava l'arrelament del monocultiu vitivinícola, fet pel qual hi havia una gran demanda de treballadors per a preparar el terreny, comprendrem la facilitat d'aquests nouvinguts a ocupar-se dins la nova societat receptora.

Així, doncs, els forasters casats es dedicaren preferentment a les tasques del camp bé com a bracers o treballadors, o bé com a pagesos propietaris de terres. A més llarga distància cal destacar la presència de fusters, mestres de cases, boters o mestres d'aixa; és a dir, els dedicats al sector de la fusta i de la construcció. No ha de sorprendre, però, el seu pes, atès que la població estava en fase d'ascens demogràfic i necessitava construir noves cases i la intensificació de l'activitat comercial de Mataró hauria provocat una demanda de treballadors d'aquest sector per a la construcció de vaixells. Finalment, el tercer sector més reeixit correspondria als treballadors del tèxtil: sastres, teixidors o teixidors de lli, entre altres.

Els vestigis de la presència francesa a Vilassar

Més enllà de la informació proporcionada per les fonts coetànies, avui dia encara resten alguns vestigis que il·lustren la presència francesa a Vilassar. Així, doncs, la casa coneguda actualment com a Pau del Cafè fou edificada el 1611 per Bertran Font, que era un treballador francès establert a Vilassar. Precisament, el 18 d'octubre del 1611, Francesc i Jaume Riera, que eren propietaris del Mas Riera (avui Can Rafart), establiren a Bertran Font una peça de terra que tenien en franc alou a prop de la riera d'Artaguil, perquè hi edifiqués la seva casa i l'autoritzaven a treure «tanta pedra com aurà menester».[8]

Per la seva banda, Benet Oliva ha pogut resseguir també l'origen francès d'algunes destacades

XV, op. cit.

8. Nota de Josep Samon dins Alexandra CAPDEVILA i MUNTADAS, «A la recerca d'Eldorado català: La immigració francesa a Vilassar segles XVI-XVII», op. cit., p. 35.

famílies vilassarenques:[9] Pere Esteve Calvet, del qual procedirà una de les més importants famílies de fabricants del Vilassar vuitcentista; Joan Serra, del qual descendirà la més important nissaga tèxtil del Vilassar contemporani; i, finalment, Francesc Manent, que donarà lloc a la singular nissaga de mitgers i fabricants de teixits de cotó del Vilassar vuitcentista.

Al marge d'aquests casos, cal ressenyar també alguns dels cognoms dels immigrants francesos casats a Vilassar com ara Cordes, Arnau, Rocafreda, Fonts, Calvet, Molas, Duran, Mates, Dordet, Finet i Giralt, entre altres, els quals fundaren nous llinatges, alguns dels quals han arribat fins als nostres dies.

Tot i que és possible que algun descendent de francès s'hagués desplaçat al veïnat de mar de Vilassar, descartem que aquests forasters s'haguessin establert d'entrada a Vilassar de Mar. Tot plegat caldria atribuir-ho al fet que la majoria de francesos arribats a Vilassar procedien de l'interior del Migdia de França i, en conseqüència, n'hi havia molts que no havien vist mai el mar. Per aquest motiu, s'haurien mostrat reticents a dedicar-se a la pesca i a la marina. Únicament haurien treballat com a pescadors els oriünds dels bisbats marítims. Significativament, però, al Maresme pràcticament no arribaren occitans nascuts en bisbats costaners.

Per tant, davant aquests resultats caldria plantejar-se fins a quin punt l'àmbit de procedència — bona part dels immigrants francesos eren natural de petites poblacions de muntanya i d'economia fonamentalment agrícola — no hauria afavorit que busquessin a l'hora d'establir-se un indret similar a llur lloc d'origen.

9. Benet OLIVA i RICÓS, *Els orígens de la primera industrialització del rerepaís: Un cas emblemàtic: Vilassar i el capital comercial barceloní (1828-1875)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2002.